

MIKROEKONOMIJA

1. Poglavlje TEMELJI EKONOMIJE

Ekonomija- študij o tem, kako družbe uporabljajo redke razpoložljive vire za proizvodnjo redkih dobrin in kako te razdeljujejo med ljudmi.

Učinkovitost-gospodarstvo proizvaja učinkovito, ko ne moremo povečati ekonomske blaginje nikomur ne da bi jo s tem poslabšali drugemu.

Mikroekonomija –veja ekonomije, ki se ukvarja z obnašanjem individualnih entitet, kot so trgi, podjetja in gospodinjstva.

Makroekonomija – se ukvarja z delovanjem celotnega gospodarstva.

Tri temeljna vprašanja ekonomske civilizacije oz trije temeljni ekonomski problemi – kaj, kako in za koga?

Kaj –katere dobrine bomo proizvajali in v kakšnih količinah

Kako – kdo bo proizvajal in s katerimi viri

Za koga – kdo bo jedel sadove ekonomske dejavnosti

Inputi – so proizvodi ali storitve, ki jih uporabljamo v proizvodnji dobrin in storitev.

Proizvodni dejavniki (inputi) – zemlja delo, kapital.

Outputi – so različne uporabne dobrine in storitve, ki so rezultat proizvodnega procesa.

Krivulja proizvodnih možnosti – kaže maksimalno količino proizvodnje, ki jo lahko dosežemo v gospodarstvu ob danem tehnološkem znanju in količini razpoložljivih inputov.

Predstavlja izbor dobrin in storitev, ki so na voljo kaki družbi. Omejitev redkih virov pomeni izkjučujoč proizvodni izbor med proizvodom a in b (maslo, puške).

Ekonomska rast premakne transformacijsko krivuljo navzven

Oportunitetni stroški – so stroški izgubljene alternative – dobrine ali storitve.

Proizvodna učinkovitost – je položaj, ko družba ne more povečati outputa ene dobrine brez zmanjšanja količine kakšne druge dobrine. To pomeni, da je gospodarstvo pri proizvodni učinkovitosti na krivulji proizvodnih možnosti. Izven oz. znotraj lahko deluje le za krajši čas (revolucija, visoka brezposelnost, vladne omejitve..)

Kako beremo grafe

Krivulja proizvodnih možnosti - predstavlja maksimalno količino para dobrin ali storitev, ki jih lahko proizvede gospodarstvo pri danih virih, ob predpostavki, da so vsi viri polno zasedeni.

Spremenljivka je količina, ki nas zanima in jo je mogoče opredeliti in meriti ter lahko zavzame različne vrednosti ob različnih časih in na različnih krajih.

Nagib krivulje – predstavlja spremembo ene spremenljivke, ko se spremeni druga spremenljivka oz. je sprememba spremenljivke Y na navpični osi na enoto spremembe spremenljivke X na vodoravni osi oz. je natančna številčna mera razmerja med spremembo Y in spremembo X.

Nagib ni enako strm

Nagib je mogoče izraziti kot številko. Meri spremembo Y na enoto spremembe X oz. dvig na vodoravni premik. Kaže ali je razmerje med X in Y sorazmerno ali inverzno. Sorazmerje obstaja takrat, ko se spremenljivki premikata v isto smer, inverzno pa ko se premikata v različni smeri.

Premik, pomik – Pomik je vzdolž krivulje, premik pa ko se premakne celotna krivulja.

2.poglavlje –PREMIKAJOČA SE MEJA MED TRGI IN VLADO

Država blaginje- je sistem v katerem trgi usmerjajo drobne dejavnosti dnevnega ekonomskega življenja, medtem ko vlade nadzorujejo družbene razmere in zagotavljajo pokojnine, zdravstveno varstvo in druge elemente mreže socialne varnosti.

Tržno gospodarstvo – je dovršen in zapleten mehanizem za usklajevanje ljudi, dejavnosti in podjetij na osnovi sistema cen in trgov. V tržnem gospodarstvu ni odgovoren za proizvodnjo, potrošnjo, porazdelitev in oblikovanje cen noben posameznik ali organizacija.

Trg – je mehanizem, ki povezuje kupce in prodajalce, da določijo ceno in količino posameznih dobrin in storitev. Poznamo trge potrošnih dobrin in trge proizvodnih dejavnikov (delo, zemlja)

Cena- je vrednost dobrine izražena v denarju. Cene usklajujejo odločitve proizvajalcev in potrošnikov na trgu. Višje cene vodijo v zmanjšanje nakupov potrošnikov in spodbujajo proizvodnjo. Nižje cene pa spodbujajo potrošnjo in zavirajo proizvodnjo. Cene so tisti del tržnega mehanizma, ki ga uravnoveša.

Tržno ravnovesje – predstavlja uravnoteženost med vsemi različnimi kupci in prodajalci. Ko so vse sile, ki delujejo na gospodarstvo, uravnovešene, trgi poiščejo tržno ravnotežje ponudbe in povpraševanja. Trg poišče ravnotežno ceno, ki hkrati zadovolji želje kupcev in prodajalcev.

Načelo nevidne roke- vsak posameznik se s tem ko sledi le lastni koristi obnaša kot da bi ga vodila nevidna roka, da doseže tisto, kar je najbolje za vse.

Tržni mehanizem temelji na ponudbi in povpraševanju, ko rešuje tri ekonomske probleme (kaj, kako za koga)

Denar je mera ekonomske vrednosti stvari in financiranja trgovanja. Je menjalno in plačilno sredstvo. Ustrezno upravljanje ponudbe denarja je ena glavnih vlog vladne makroekonomske politike v vseh državah.

Glavni proizvodni dejavniki : kapital, zemlja in delo

- **Kapital** – je proizvedeni dejavnik proizvodnje, trajni input, ki je sam output gospodarstva. Večja količina kapitala pomaga gospodarstvu rasti hitreje, saj potiska krivuljo proizvodnih možnosti navzven.

Kapitalizem – sposobnost posameznikov, da so lastniki in imajo koristi od svojega kapitala.

Naloge vlade v tržnem gospodarstvu – izboljšanje učinkovitosti, spodbujanje socialne pravičnosti in ohranjanje makroekonomske stabilnosti in rasti.

Popolna konkurenca – vse dobrine in storitve imajo ceno in z njimi trgujemo na trgih ter da nobeno podjetje ali potrošnik nista dovolj velika, da bi lahko vplivala na tržno ceno.

Nepopolna konkurenca – se pojavi, ko lahko prodajalec ali kupec vplivata na ceno. Ko se ta pojavi se lahko gospodarstvo postavi na notranjo stran krivulje proizvodnih možnosti.

Nepopolna konkurenca vodi v cene, ki zrastejo nad stroške in znižajo nakupe pod učinkovite ravni.

Monopolist – skrajna oblika nepopolne konkurence – edini ponudnik, ki sam določa ceno določene dobrine ali storitve.

Javne dobrine – so izdelki ali storitve, za katere so stroški uporabe za dodatno osebo nič in posameznikov ni mogoče izločiti iz njihove uporabe (narobna obramba).

Davki – cena za javne dobrine, niso prostovoljni.

3.poglavje-OSNOVNI ELEMENTI PONUDBE IN POVPRASEVANJA

Analiza ponudbe in povpraševanja je orodje za razumevanje gibanja cen in outputov na posameznih trgih.

Teorija ponudbe in povpraševanja – kaže kako potrošnikove preference določajo njegovo povpraševanje po dobrinah, medtem ko so podjetniški stroški osnova ponudbe dobrin.

Tržna cena – nastane tam, kjer se vzpostavi konkurenčno ravnotežje, kjer so sile ponudbe in povpraševanja v ravnotežju.

Povpraševanje (razpredelnica povpraševanja, krivulja povpraševanja)- je razmerje med ceno in kupljeno količino.

Krivulja povpraševanja – je grafični prikaz razpredelnice povpraševanja. Količina in cena sta inverzno povezani, povečanje količine pomeni znižanje cene. Krivulja je padajoča (negativen nagib).

Zakon padajočega povpraševanja – ko cena izdelka poraste (in se ostali elementi na spremenijo) kupci kupijo manj te dobrine in obratno. Zakaj? Zaradi:

- **Učinek nadomestitve** – nadomestimo z drugo podobno dobrino
- **Učinek dohodka** – zaradi povečanja cen postanemo revnejši

Tržno povpraševanje – je vsota vseh individualnih povpraševanj. Krivuljo tržnega povpraševanja najdemo, če seštejemo količine povpraševanja za vse posameznike pri vseh cenah.

Kaj določa tržno krivuljo povpraševanja? povprečni dohodek (večji dohodek več kupijo), velikost trga (število prebivalcev), cene povezanih dobrin (nadomestki), okusi in preference (kultura, vera..), posebni vplivi (deževje-dežniki...)

Zakaj se krivulja povpraševanja premika? Ker se spreminjajo drugi dejavniki in ne le cena dobrine.

Premik krivulje – sprememba povpraševanja (premik krivulje v levo ali desno)

Pomik krivulje – sprememba količine povpraševanja (pomik v drugo točko na isti krivulji)

Ponudba, razpredelnica ponudbe ali krivulja ponudbe dobrine kaže razmerje oz. povezavo med njeno tržno ceno in količino, ki so jo proizvajalci pripravljeni proizvesti in prodati pri nespremenjenih drugih elementih. Povezuje ponujeno količino s ceno. Je naraščajoča (pozitiven nagib).

Dejavniki, ki vplivajo na ponudbo- tehnologija (znižanje proizvodnih stroškov-povečanje ponudbe), cene inputov(zmanjšanje plač delavcem zniža stroške in poveča ponudbo), cene povezanih dobrin(cena substituta se poviša, se zmanjša ponudba drugega, ker se proizvodnja usmeri na prvega), vladna politika(odprava carin, poveča ponudbo..), posebni vplivi (če vlada spremeni zniža standarde, se ponudba poveča)

Tržno ravnotežje – se vzpostavi pri tisti ceni, pri kateri je količina povpraševanja enaka ponujeni. Pri tem ravnotežju ni težnje k padcu in ne rasti cene.

Ravnotežni ceni pravimo tudi cena, ki vzpostavi tržno ravnovesje.(količina, ki jo kupci želijo kupiti enaka količini, ki jo prodajalci želijo prodati). Temu pravimo ravnotežje.

Premik ponudbe ali povpraševanja spremeni ravnotežno ceno in količino.

Povpraševanje naraste	Krivulja se pomakne desno	Cena naraste, količina naraste
Povpraševanje pade	Krivulja se pomakne levo	Cena pade , količina pade
Ponudbe naraste	Krivulja se pomakne desno	Cena pade, količina naraste
Ponudbe pade	Krivulja se pomakne levo	Cena naraste, količina pade

4.poglavje UPORABA PONUDBE IN POVPRASEVANJA

Cenovna prožnost povpraševanja

Cenovna prožnost (elastičnost) povpraševanja meri, kako močno se spremeni količina povpraševanja po dobrini, ko se spremeni njena cena.

Odstotna sprememba količine povpraševanja

Cenovna prožnost povpraševanja(E) =
$$\frac{\text{Odstotna sprememba količine povpraševanja}}{\text{Odstotna sprememba cene}}$$

E > 1 cenovno prožno povpraševanje

E =1 enotno prožno povpraševanje

E <1 cenovno togo povpraševanje

Popolnoma prožno povpraševanje je v grafu vodoravna črta, popolnoma togo povpraševanje pa navpična črta.

Nagib in prožnost nista ista stvar.

Celotni prihodek je produkt količine in cene. Ko je povpraševanje cenovno togo, znižanje cene zmanjša celotni prihodek, ko pa je cenovno prožno znižanje cene pomeni povečanje celotnega prihodka. V mejnem primeru enotnega prožnega povpraševanja znižanje cene ne vodi v spremembo celotnega prihodka.

Cenovna prožnost ponudbe

Cenovna prožnost (elastičnost) ponudbe je odzivnost ponujene količine dobrine na njeno tržno ceno.

Odstotna sprememba ponujene količine

Cenovna prožnost ponudbe (E) = $\frac{\text{Odstotna sprememba ponujene količine}}{\text{Odstotna sprememba cene}}$

Popolnoma prožna ponudba je v grafu vodoravna črta, popolnoma toga ponudba pa navpična črta.

5.poglavje POVPRASEVANJE IN OBNAŠANJE POTROŠNIKA

Koristnost – označuje kako potrošniki vrednotijo različne dobrine in storitve. V teoriji povpraševanja pravimo, da ljudje maksimirajo svojo koristnost, kar pomeni, da izberejo tisto košarico potrošnih dobrin, ki jo imajo najraje.

Mejna koristnost – označuje dodatno koristnost, ki izhaja iz potrošnje dodatne enote dobrine. (izraz »mejna« pomeni dodatno)

Zakon padajoče mejne koristnosti – pravi, da se mejna koristnost dobrine zmanjšuje, ko narašča potrošena količina te dobrine. Celotna koristnost rase s potrošnjo, toda vse počasneje, kar kaže padajočo mejno koristnost.

Načelo izenačevanja mejnih koristnosti – Temeljni pogoj maksimalnega zadovoljstva ali koristnosti je »ekvimejno« načelo. Pravi, da bodo potrošniki pri danem dohodku in tržnih cenah dobrin dosegli maksimalno zadovoljstvo ali koristnost, ko bo mejna koristnost zadnjega dolarja izdatkov za neko dobrino natančno enaka mejnim koristnostim zadnjega dolarja potrošenega za katerokoli drugo dobrino.

Mejna koristnost dohodka – je skupna mejna koristnost na denarno enoto vseh dobrin v potrošnikovem ravnotežju.

Povpraševanje je padajoče, ker višja cena dobrine zmanjša potrošnikovo želeno potrošnjo te dobrine.

Tržna krivulja povpraševanja – je vsota posameznih povpraševanj pri vsaki ceni.

Učinek nadomestitve – se pojavi, ko vodi višja cena v nadomestitev dražje dobrine z drugo dobrino.

Učinek dohodka – je sprememba količine povpraševanja po dobrini, ker ima sprememba njene cene učinek na potrošnikov realni dohodek.

Dohodkovna prožnost – je odstotna sprememba količine povpraševanja po določeni dobrini, deljena za odstotno spremembo dohodka.

Dobrini sta nadomestka, če povečanje cene ene dobrine, poveča povpraševanje po drugi.

Dobrini sta komplementa – če povečanje cene ene dobrine, zmanjša povpraševanje po drugi.

Dobrini sta neodvisni – če sprememba cene ene dobrine, nima učinka na povpraševanje po drugi.

Potrošnikov presežek – razlika med celotno koristnostjo dobrine in njeno celotno tržno vrednostjo. Presežek se pojavi, ker zaradi zakona padajoče mejne koristnosti dobimo več, kot plačamo.

Indiferenčna krivulja – povezuje točke (potrošne košarice) na krivulji, med katerimi je potrošnik indiferenten – vse so enako zaželene

Zakon substitucije- bolj ko je dobrina redka, večja je njena relativna nadomestitvena vrednost; njena mejna koristnost v primerjavi z mejno koristnostjo dobrine, ki je postala manj redka, raste.

Za krivulje glej stran 98,99,100,101

6.poglavje PROIZVODNJA IN ORGANIZIRANJE POSLOVANJA

Proizvodna funkcija – je povezava med potrebnimi inputi in količino outputa, ki ga je z njimi mogoče proizvesti. Kaže največjo količino outputa, ki ga je mogoče proizvesti pri dani količini inputov. Opredeljena je za dano raven inženirskega in tehničnega znanja.

Celoten proizvod je celotne količina proizvedenega outputa v fizičnih enotah.

Mejni proizvod inputa je dodaten proizvod ali output, ki ga doda 1 dodatna enota tega inputa, medtem ko vsi ostali inputi ostanejo nespremenjeni.

Povprečni proizvod – je enak celotnemu outputu, deljenemu s številom enot inputa.

Zakon padajočih donosov – pravi, da bomo dobili manj in manj dodatnega outputa, ko dodajamo dodatne enote enega inputa, medtem ko ohranimo druge inpute nespremenjene.

7.poglavje ANALIZA STROŠKOV

Celotni stroški (TC)–predstavljajo najnižje denarne izdatke, ki so potrebni za proizvodnjo dane količine outputa. TC rasejo, ko rase količina.

Stalni (fiksni) stroški (FC)– predstavljajo celotne denarne izdatke, ki jih imamo tudi, ko ne proizvedemo nič. Sprememba količine outputa ne vpliva na stalne stroške.

Spremenljivi (variabilni) stroški VC –predstavljajo izdatke, ki se spreminjajo skupaj s količino outputa.

$$TC=FC+VC$$

Mejni stroški (MC)–označujejo dodatne stroške pri proizvodnji 1 dodatne enote outputa. Krivulja v obliki črke u.

Povprečni stroški – so celotni stroški deljeni s številom vseh proizvedenih enot.

$$\text{Celotni stroški (TC)}$$

$$\text{Povprečni stroški (AC)}= \frac{\text{-----}}{\text{Output (q)}}$$

$$\text{Stalni stroški (FC)}$$

$$\text{Povprečni stalni stroški (AFC)}= \frac{\text{-----}}{\text{Output (q)}}$$

$$\text{Spremenljivi stroški (VC)}$$

$$\text{Povprečni spremenljivi stroški (AVC)}= \frac{\text{-----}}{\text{Output (q)}}$$

Oportunitetni stroški-je vrednost dobrine ali storitve, ki se ji odrečemo.

8.poglavje: OBNAŠANJE POPOLNO KONKURENČNIH TRGOV

Izhodišče-

- V popolni konkurenci je mnogo majhnih podjetij, vsako proizvaja identičen proizvod, a je premajhno, da bi lahko vplivalo na tržno ceno.
- Popolni konkurent ima popolnoma prožno krivuljo povpraševanja.
- Dodatni prihodek, ki ga zasluži s prodajo dodatne enote, je torej enak tržni ceni.

Povpraševanje v popolni konkurenci

Krivulja povpraševanja je za popolnega konkurenta vodoravna. Dobiček je največji pri proizvodni količini, kjer so mejni stroški enaki ceni. Krivulja ponudbe podjetja je njegova naraščujoča krivulja mejnih stroškov.

Pravilo umika s trga – točka umika s trga je tam, kjer prihodki ravno pokrijejo spremenljive stroške ali kjer je izguba enaka stalnim stroškom. Ko pade cena pod raven, kjer so prihodki enaki spremenljivim stroškom, bo podjetje minimiziralo svojo izgubo, če ustavi proizvodnjo in se umakne s trga. Krivulja ponudbe podjetja gre vzdolž krivulje mejnih stroškov do točke umika s trga (Slika stran 141).

Ponudba v popolni konkurenci

Tržna krivulja ponudbe za dobrine- vodoravno je trba sešteti krivulje ponudbe vseh posameznih proizvajalcev te dobrine.

Učinek povečanja povpraševanja na ceno je odvisen od dolžine časovnega obdobja:

- **Kratkoročno ravnotežje** , ko se povečanje ali zmanjšanje outputa zgodi pri nespremenjeni količini zgradb in opreme
- **Dolgoročno ravnotežje** , ko so spremenljivi vsi dejavniki

Podjetja utegnejo na kratki rok poslovati tudi če niso dobičkanosna.

Dolgoročni pogoj ničelnega ekonomskega dobička: $P=MC=\min$ dolgoročnih AC =cena ničelnega dobička

Pravilo povpraševanja: Na splošno bo povečanje povpraševanja po dobrini (pri nespremenjeni krivulji ponudbe) povečalo ceno te dobrine. Za večino dobrin povečanje povpraševanja poveča tudi količino povpraševanja. Padeč povpraševanja ima nasproten učinek.

Pravilo ponudbe: Povečanje ponudbe dobrine (pri konstantni krivulji povpraševanja) v splošnem povzroči znižanje cen in povečanje prodane ali kupljene količine. Padeč ponudbe ima nasproten učinek.

Alokativna (razporeditvena) učinkovitost – pomeni, da ni mogoče preurediti proizvodnje tako, da bi bil kdorkoli v boljšem položaju, ne da bi bil pri tem kdo drug potisnjen v slabši položaj.

9.poglavje NEPOPOLNA KONKURENCA IN NJEN SKRAJNI PRIMER MONOPOL

Nepopolna konkurenca vlada v panogi, če imajo prodajalci nadzor nad ceno svojega proizvoda.

Nepopolni konkurent je podjetje, ki lahko vpliva na tržno ceno svojega proizvoda. Za nepopolnega konkurenta ima povpraševanje končno prožnost za razliko od popolnega, kjer je povpraševanje popolnoma prožno.

Krivulje -Popolno konkurenčno podjetje lahko proda vzdolž vodoravne krivulje povpraševanja kolikor želi, ne da bi vplivalo na tržno ceno (krivulja d je vodoravna). Pri nepopolnem konkurentu je krivulja povpraševanja padajoča, saj višja cena zniža prodano količino. In če ni zaščiten monopolist, bo znižanje cen njegovih tekmecev premaknilo njegovo posamično krivuljo povpraševanja v levo.

struktura	Štev. proizvodov in stopnja diferenciacije proizvodov	Del ekonomije, kjer je to prevladujoča oblika	Stopnja nadzora podjetja nad ceno	Metode trženja
Popolna konkurenca (vodoravna krivulja povpraševanja)	številni proizvajalci-identični proizvodi	Finančni trgi, kmetijski proizvodi	nič	Tržna menjava in avkcije

<p>Nepopolna konkurenca (Padajoča krivulja povpraševanja)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Monopolistična konkurenca (številni diferencirani prodajalci) • oligopol 	<p>Številni proizvajalci številni dejansko ali navidezno diferencirani proizvodi</p> <p>-Nekaj proizvajalcev, malo ali nič razlik med proizvodi</p> <p>-Nekaj proizvajalcev, proizvodi so diferencirani</p>	<p>Prodaja na drobno (pivo,pice...)</p> <p>Jeklo, kemična industrija</p> <p>Avtomobili, žitarica</p>	<p>nekaj</p>	<p>Oglaševanje in rivalstvo s kakovostjo, nadzorovane cene</p>
<p>Monopol (padajoča krivulja povpraševanja)</p>	<p>Samo eden proizvajalec, proizvod nima dobrih nadomestkov</p>	<p>Lokalna distribucija elektrike,vode (naravni monopoli)</p>	<p>Precejšna, vendar običajno regulirana</p>	<p>Oglaševanje in promocija storitev</p>

Krivulje- (Glej stran 160)

Mejni prihodek (MR) je sprememba prihodka, ki jo povzroči dodatna enota prodaje. Je lahko pozitiven ali negativen. Negativen MR pomeni, da mora podjetje za še enoprodano dodatno enoto zmanjšati ceno predhodnih enot toliko, da celotni dohodek pade.

Mejni prihodek je pozitiven, ko je povpraševanje prožno, nič, ko je povpraševanje enotno prožno, in negativen, ko je povpraševanje togo.

Maksimalni dobiček – ko bo output na tisti ravni, kjer so mejni prihodka podjetja enaki njegovim mejnim stroškom. $MR=MC$

Maksimiranje dobička – V popolni konkurenci je cena enaka povprečnemu prihodku, ki je enak mejnemu prihodku ($P=AR=MR$). Krivulja dd popolnega konkurenta in njegova krivulja MR sta ena in ista vodoravna črta. Ker lahko popolni konkurent proda vse kar želi po tržni ceni, je $MR=P=MC$ pri količini z največjim dobičkom.

10.poglavje OLIGOPOL IN MONOPOLISTIČNA KONKURENCA

Tržna moč –označuje stopnjo nadzora, ki ga ima posamezno podjetje ali peščica podjetij nad ceno in proizvodnimi odločitvami v panogi.

Dogovorni oligopol – je videti zelo podobno kot monopol. Označuje položaj, v katerem več podjetij skupno določajo cene in količino proizvodnje, si razdelijo trg ali pa sprejemajo skupaj druge poslovne odločitve.

11.poglavje NEGOTOVOST IN TEORIJA IGER

12.poglavje KAKO TRGI DOLOČIJO DOHODKE

13.poglavje TRG DELA

Realna plača- predstavlja kupno moč ure dela ali denarne plače deljene z življenjskimi stroški.

14. poglavje ZEMLJA IN KAPITAL

Renta je plačilo za uporabo proizvodnega djavnika, katerega ponudba je stalna in se ne spreminja.

Kapital je sestavljen iz tistih trajnih proizvedenih dobrin, ki jih uporabljamo kot proizvodni input za nadaljnjo proizvodnjo. Je lahko tako input kot tudi output.

Stopnja donosa kapitala –je letni neto donos (najemnina minus stroški) od vloženega dolarja kapitala. Izražamo jo v %.

Amortizacija- je ocena izgube denarne vrednosti kapitalne dobrine zaradi zastaranja ali iztrošenja na račun uporabe v obdobju enega leta.

Obrestna mera – predstavlja ceno, ki jo banke ali drug finančni posrednik plača posojilodajalcu za uporabo denarja za določeno obdobje. Izražene so v % letno.

Nominalna obrestna mera - je donos od sredstev oz. naložb. Odvisna je od tveganja, inflacije in obdavčitve.

Realna obrestna mera –. Izračunamo jo kot razliko med nominalno obrestno mero in stopnjo inflacije.

Sedanja vrednost – današnja vrednost toka prihodnjih donosov, ki jih prinaša naložba ali sredstvo

Dobiček – ostanek dohodka, ki je enak prihodkom minus stroškom.

15.poglavje TRGI IN EKONOMSKA UČINKOVITOST

16.poglavje OBDAVČENJE IN VLADNI IZDATKI

17.poglavje OMEJEVANJE TRŽNE MOČI

18.poglavje VAROVANJE OKOLJA

19.poglavje UČINKOVITOST IN ENAKOST:VELIKI IZKJUČUJOČI SE MOŽNOSTI

MAKROEKONOMIJA

20.poglavje PREGLED MAKROEKONOMIJE

Makroekonomija je študij obnašanja gospodarstva kot celote. Preučuje celotno raven narodnega outputa, brezposelnosti in cen. Nasprotno pa mikroekonomija preučuje posamezne cene, količine in trge.

Cilji makroekonomske politike – visoka in rastoča raven realnega BDP, visoka zaposlenost z nizko brezposelnostjo, stabilna in rahlo rastoča raven cen.

Merjenje ekonomske uspešnosti – s ključnimi spremenljivkami: bruto domači proizvod, stopnja brezposelnosti in inflacija.

Bruto domači proizvod – je mera tržne vrednosti vseh končnih dobrin in storitev, ki se proizvede v neki državi v enem letu.

Nominalni BDP- merimo po dejanskih tržnih cenah

Realni BDP pa izračunavamo po stalnih cenah.

Potencialni output – predstavlja maksimalno količino, ki jo lahko gospodarstvo proizvede pri razumni stabilnosti cen.

Dejanski output – vpliv ekonomske politike na potencialni output

Recesija – so ekonomski padci, ko realni output pada kakšno leto ali dve in je razlika med dejanskim in potencialnim outputom majhna.

Depresija ali gospodarska kriza – ko output pada dlje časa z veliko razliko med dejanskim in potencialnim outputom.

Stopnja brezposelnosti – odstotni delež delovne sile, ki je brezposeln.

Indeks potrošnih cen – meri stroške stalne košarice dobrin, ki jih kupi povprečni mestni potrošnik.

Stopnja inflacije – označuje stopnjo rasti ali padca ravni cen od enega leta do naslednjega.

Deflacija – cene upadejo

Hiperinflacija- povečanje cen za več kot 1000 odstotkov letno

Orodja (instrumenti) makroekonomske politike – so ekonomske spremenljivke, ki so pod nadzorom vlade in lahko vplivajo na enega ali več makroekonomskih ciljev.

- Proračunska politika- označuje uporabo davkov in vladnih izdatkov
- Denarna politika – vlada jo izvaja z upravljanjem državnega denarja

Agregatna ponudba (AS) – se nanaša na celotno količino dobrin in storitev, ki so jih podjetja v državi pripravljena proizvesti in prodati v danem obdobju. Odvisna je od ravni cen, proizvodnih zmogljivosti gospodarstva in ravni stroškov. Je rastoča krivulja.

Agregatno povpraševanje (AD) – se nanaša na celotni znesek, ki so ga v danem obdobju pripravljene potrošiti različni sektorji gospodarstva. Je vsota izdatkov potrošnikov, podjetij in vlad ter je odvisno od ravni cen, denarne in proračunske politike ter drugih dejavnikov. Je padajoča krivulja.

Narodni output in splošna raven cen sta določena pri presečišču krivulj AD in AS.

Ravnotežje se vzpostavi pri splošni ravni cen, kjer so podjetja pripravljena proizvesti in prodati, kar so potrošniki in drugi povpraševalci pripravljene kupiti. Makroekonomsko ravnotežje je torej kombinacija splošne ravni cen in količine, pri kateri niti prodajalci niti kupci ne želijo spremeniti svojih nakupov, prodaj ali cen.

Ponudbeni šok – je nenadna sprememba stroškovnih razmer ali pogojev produktivnosti, ki močno prestavijo agregatno ponudbo.

Stagflacija- stagnacija ob inflaciji

21.poglavje MERJENJE EKONOMSKE DEJAVNOSTI

BDP je oznaka za celotno denarno vrednost končnih proizvodov in storitev proizvedenih v državi v enem letu. Je najboljšežnejša mera celotnega narodnega outputa dobrin in storitev. Je vsota denarnih vrednosti potrošnje (C), bruto naložb(I), vladnih nakupov dobrin in storitev (G), ter neto izvoza v državi v danem letu (X).

BDP=C+I+G+X=vsota vseh dodanih vrednosti.

Vsoto vseh dodanih vrednosti sestavljajo plače, mezde, obresti, rente, posredni davki, amortizacija, dobički.

Dodana vrednost je razlika med vrednostjo prodaje podjetja in nakupi materiala in storitev drugih podjetij.

BDP lahko merimo kot:

- Pristop na osnovi proizvodov (C+I+G+X) =BDP
- Pristop na osnovi zaslužkov (plače+ mezde+ obresti+ rente+ posredni davki+ amortizacija+ dobiček=BDP)

Deflator BDP- Nominalni BDP delimo z realnim BDP. Uporablja se kot mera splošne ravni cen.

$$Q = \text{realni BDP} = \frac{\text{Nominalni BDP}}{\text{Deflator BDP}} = \frac{PQ}{P}$$

Neto naložbe =bruto naložbe – amortizacija

Transferna plačila –so vladna plačila posameznikom, ki niso opravljena v zameno za dobrine ali storitve.

Neto BDP=bruto BDP-amortizacija

Narodni dohodek (ND) predstavlja celotne dohodke, ki jih dobijo delo, kapital in zemlja. Izračunamo ga tako, da od BDP odštejemo amortizacijo in posredne davke.

ND=BDP-amortizacija-posredni davki

Razpoložljiv dohodek (DI) –je tisto, kar dejansko ostane ljudem za potrošnjo ali osebne prihranke.

Bruto narodne naložbe (It) = zasebno varčevanje (PS) + vladni (proračunski) presežek (GS)

Zasebno varčevanje (PS) = osebno varčevanje + podjetniško (korporacijsko) varčevanje

Bruto narodne naložbe (It) =domače naložbe (I) + neto izvoz (X)

Domače naložbe (I) + neto izvoz (X) = zasebnemu varčevanju(PS)+ proračunski presežek (GS) I+X=PS+GS

Narodno varčevanje = narodne naložbe

Sestavine naložb so domače naložbe v tovarne, opremo in zaloge ter tuje naložbe ali neto izvoz.

Viri varčevanja so zasebni prihranki (gospodinjstev in podjetij) in prihranki vlade (vladni proračunski presežek). Ta enakost mora držati neglede na to ali je gospodarstvo umirjeno, gre v recesijo ali doživlja vojni boom.

Cenovni indeks ali indeks cen je mera povprečne ravni cen.

Inflacija označuje povečanje splošne ravni cen.

Stopnja inflacije je stopnja spremembe splošne ravni cen.

$$\text{Stopnja inflacije (v letu t)} = \frac{\text{raven cen (v letu t)} - \text{raven cen (v letu t-1)}}{\text{Raven cen (v letu t-1)}} \times 100$$

22.poglavje POTROŠNJA IN NALOŽBE

Glavne sestavine potrošnje- trajne dobrine, netrajne (potrošne) dobrine, storitve

Osebni dohodek-osebni davki in nedavčna plačila =osebni razpoložljiv dohodek
osebni razpoložljiv dohodek –osebni izdatki = osebni prihranki

Stopnja osebnega varčevanja oz prihrankov je razmerje med osebnimi prihranki in osebnim razpoložljivim dohodkom X 100.

C>DI najem kredita

C<DI varčevanje

Točka pokritja – kjer reprezentativno podjetje niti ne varčuje , niti ne zmanjša prihrankov, temveč potroši ves dohodek.

Potrošna funkcija – kaže povezavo med ravnjo potrošnih izdatkov in razpoložljivim osebnim dohodkom.

Funkcija varčevanja – kaže povezavo med ravnjo varčevanja oz. prihrankov in dohodkom. V vsaki točki na krivulji pod kotom 45* je potrošnja natanko enaka dohodku in gospodinjstva nimajo nič prihrankov oz.varčevanja. Kadar leži potrošna funkcija nad krivuljo pod kotom 45* ima gospodinjstvo pozitivno varčevanje. Znesek varčevanja ali njegovega zmanjšanja merimo vedno z navpično razdaljo med potrošno funkcijo in krivuljo pod kotom 45*.

Mejna nagnjenost k trošenju (MPC)–je dodatni znesek, ki ga ljudje potrošijo, ko dobijo dodaten dolar razpoložljivega dohodka. $MPC = \Delta C / \Delta DI$ Grafično predstavlja nagib potrošne funkcije.

Mejna nagnjenost k varčevanju (MPS) – delež dodatnega dolarja razpoložljivega dohodka, ki je namenjen dodatnemu varčevanju. $MPS = \Delta S / \Delta DI$ Grafično je to nagib krivulje varčevanja.

Ker je del vsakega dodatnega razpoložljivega dohodka, ki ga ne potrošimo, nujno privarčevan velja $MPS = 1 - MPC$

Determinante naložb- podjetja vlagajo, da zaslužijo dobičke. Ker trajajo kapitalne dobrine več let, so naložbene odločitve odvisne od:

- Povpraševanja po outputu, ki ga proizvaja nova naložba
- Obrestnih mer in davkov, ki vplivajo na stroške naložbe
- Poslovnih pričakovanj glede gospodarskega stanja

Krivulja naložbenega povpraševanja pokaže povezavo med obrestnimi merami in naložbami. Funkcija investiranja je padajoča.

23.poglavje POSLOVNI CIKLI IN TEORIJA AGREGATNEGA POVPRASEVANJA

24.poglavje MODEL MULTIPLIKATORJA

Keynesianski model multiplikatorja je najpreprostejši prijem za razumevanje načina , kako spremembe agregatnega povpraševanja (AD) vplivajo na narodni output. Rast naložb poveča dohodek potrošnikov in zato vodi v verigo ponavljajočega se vendar vse manjšega nadaljnega povečevanja izdatkov. Spremembe naložb se torej pomnožijo (multiplicirajo) v večje povečanje outputa, kot so bile začetne naložbe.

Model multiplikatorja – je makroekonomska teorija, ki jo uporabljamo za razlago načina dolgoročnega določanja outputa. Izraz multiplikator izhaja iz spoznanja, da vsaka sprememba izdatkov (kot naložb) za en dolar vodi v spremembo BDP za več kot en dolar (ali v pomnoženo spremembo).

Model multiplikatorja razlaga delovanje agregatnega povpraševanja tako, da pokaže kako potrošnja, naložbe in druge spremenljivke vzajemno delujejo pri določanju agregatnega povpraševanja – je poseben primer modela agregatnega povpraševanja in agregatne ponudbe.

Multiplikator je število, ki pove za koliko enot se poveča output, če se naložbe povečajo za enoto.

25.poglavje DENAR IN POSLOVNE BANKE

Denar je karkoli, kar uporabljamo kot splošno sprejet ekvivalent v menjavi.

Transakcijski denar (M1) je vsota kovancevin bankovcev v obtoku zunaj bank ter čekovnih računov.

Širše opredeljeni denar (M2) vključuje sredstva, ki so hranilne vloge skupaj z gotovino in čekovnimi računi.

Obresti so plačilo za uporabo denarja.

Obrestna mera je znesek znesek plačanih obresti v časovni dobi izražen v odstotkih od izposojenega denarja.

Nominalna obrestna mera – je obrestna mera za denar v količini denarja.

Realna obrestna mera – nominalna obrestna mera zmanjšana za inflacijo.

Funkcije denarja – posrednik v menjavi, meri vrednost stvari (obračunska enota), hranilec vrednosti.

Oportunitetni strošek posedovanja denarja – obresti, ki bi jih dobili od naloženega denarja – vezane vloge.

Bilanca stanja bank

Aktiva - sredstva	Pasiva -obveznosti
kredit	Transakcijski računi in vloge na vpogled
Naložbe in vrednostni papirji	Hranilni in vezani depoziti
Druga sredstva	Druge obveznosti in neto vrednost

Rezerve bank – centralna banka določi količino rezerv, ki je ponavadi višja kot je potrebno.

Multiplikacija denarja je proces ustvarjanja depozitov.

Multiplikator je razmerje med končno vsoto in začetno vsoto denarja.

26. poglavje CENTRALNA BANKA IN DENARNA POLITIKA

Bilanca centralne banke

Aktiva - sredstva	Pasiva -obveznosti
Devize (SLO)	Bankovci zveznih rezerv
Kredit in akceptirane menice	Depoziti: Bančne rezerve
Razna druga sredstva	Finančno ministrstvo
	Druge obveznosti
	Izdani vrednostni papirji (SLO)

Centralna banka določa ponudbo denarja, kar spreminja obrestne mere in naložbe ter tako vpliva na BDP. Glej skico stran 507

27.poglavje PROCES EKONOMSKE RASTI

Dejavniki ekonomske rasti (4 kolesa)

Človeški viri	Velikost delovne sile, izobrazba, usposobljenost, disciplina
Naravni viri	Nafta in plin, prst in podnebje
Oblikovanje kapitala	Oprema in tovarne, socialni kapital
Tehnologija in podjetništvo	Kakovost znanstvenega in tehničnega znanja, menagerski know-how, nagrada za inovacije

29.poglavje BREZPOSELNOST IN TEMELJI AGREGATNE PONUDBE

Agregatna ponudba opisuje obnašanje proizvodne strani gospodarstva. Odvisna je od potencialnega outputa (inputi, tehnologija in učinkovitost) in stroškov inputa (plače, uvozne cene, drugi stroški inputov)

Agregatna ponudba za celotno gospodarstvo se bo na kratki rok razlikovala od potencialnega outputa zaradi neprilagodljivih elementov v stroških. Kratkoročno se bodo podjetja odzvala na višje povpraševanje s povečanjem proizvedene količine in cen. Dolgoročno pa, ko se stroški prilagodijo višji ravni cen, je večina ali celoten odziv na povečano povpraševanje v

obliki višjih cen in le malo ali nič v obliki proizvedene količine. Medtem, ko je kratkoročna krivulja AS naraščujoča, je dolgoročna navpična, saj se na dolgi rok vsi stroški prilagodijo. **Okunov zakon** na vsaki dve odtotni točki zmanjšanja dejanskega BDP se stopnja brezposelnosti poveča okoli eno odtotno točko.

30.poglavje ZAGOTAVLJANJE STABILNOSTI CEN

Inflacija je temeljna omejitev ekonomske politike. Pojavi se, ko narašča splošna raven cen. **Anticipirana inflacija** je inflacija, ki jo pričakujemo in jo lahko vgradimo vnaprej v instrumente.

Popolne stabilnosti plač ni moč doseči, zato ni moč doseči popolne stabilnosti cen- zato inflacija.

Trije tipi inflacije:

- Inercijska inflacija- se bo nadaljevala po isti stopnji, dokler se ne bodo spremenili ekonomski dogodki; je pričakovana in jo vnesemo v pogodbe
- Povpraševana inflacija – se pojavi, ko AD rase hitreje kot proizvodne zmogljivosti gospodarstva, kar vleče cene navzgor, da uravnotežijo AS in AD
- Stroškovna inflacija – izhaja iz rastočih stroškov v obdobjih visoke brezposelnosti in neizkoriščenih virov

Philipsova krivulja kaže obratno razmerje oz. povezavo med inflacijo in brezposelnostjo.

Monetarno pravilo- Centralna banka naj upravlja monetarna pravila, da se napove stopnja rasti denarja (tolikšna kot realna rast outputa) in naj ne uporablja diskrecijske politike (iz momenta v moment). To ruši ekonomski ritem. Zato naj se država ne vmešava.